บทที่ 1

บทนำ

ปัญหาและความเป็นมาของปัญหา

ยุคโลกาภิวัตน์เป็นยุคที่ไร้พรหมแดน คนทุกมุมโลกสามารถที่จะรับข่าวสารได้ในเวลาเดียวกันและใครไม่กระฉับกระเฉงจะเป็นผู้ที่อยู่ล้าหลัง กอปรกับสังคมโลกที่เป็นอยู่ในปัจจุบันและจะเป็นไปในอนาคต มีระบบเศรษฐกิจเสรีแบบไร้พรมแดน มีความก้าวน้ำทางด้านวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและการสื่อสารสูงมาก ระบบการเมืองแบบเสรีประชาธิปไตยจะได้รับความนิยมและยอมรับกันทั่วไป ประเทศต่าง ๆ จะมีการแข่งขันและร่วมมือกันทางเศรษฐกิจ การค้า และการพัฒนาประเทศในด้านต่างๆ มากขึ้น ปัจจัยสำคัญที่จะทำให้ประเทศสามารถแข่งขันและร่วมกันในการสร้างความเข้มแข็งให้แก่ตนเอง ได้แก่ คนที่มีคุณภาพ เทคโนโลยีที่มีความก้าวหน้าทันสมัย ทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ และสิ่งแวดล้อมที่สวยงาม และการจัดการที่มีประสิทธิภาพ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2539 : 7)

สังคมปัจจุบันเป็นยุคข่าวสาร เทคโนโลยี องค์ความรู้ และความเปลี่ยนแปลงใหม่ ๆ จะเกิดขึ้นตลอดเวลา การนำประสบการณ์ที่เกิดขึ้นและมีอยู่มาถ่ายทอดหรือบอกเล่านักเรียนไม่เพียงพอที่จะพัฒนานักเรียนให้มีความรู้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงได้ นักเรียนจึงต้องมีการเรียนรู้ การค้นคว้าศึกษาด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดวิชีวิต เพื่อให้เป็นบุคคลที่ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน นำประสบการณ์ที่ได้รับมาฝึกปฏิบัติ มาสังเคราะห์จนเป็นความรู้ใหม่ เพื่อเกิดทักษะ กระบวนการนำมาแก้ปัญหาในการทำอาชีพ และการดำรงชีวิตของตนเอง ครอบครัวและชุมชนได้อย่างมีความสุข (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2539 : 8)

การศึกษาที่สอดคล้องกับสังคมในปัจจุบันและอนาคต ต้องเปิดโอกาสให้บุคคลได้เรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ที่เกิดจากกระบวนการเรียนรู้ในชีวิต หมายความว่าเป็นการศึกษาด้วยตนเองจากแหล่งความรู้และสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ที่สัมพันธ์กับชีวิตจริง เพื่อสร้างความสามารถและทักษะขั้นพื้นฐานของผู้เรียน ให้สามารถเรียนรู้เพิ่มเติมด้วยตนเองได้ จนเกิดการเรียนรู้ที่เอื้อต่อสังคม มีความคิดใฝ่รู้ มีคุณธรรม จริยธรรม มีความคิดสร้างสรรค์ ทำงานได้ และร่วมทำงานกับผู้อื่นเป็น รวมทั้งมีความรู้และทักษะเพียงพอที่จะช่วยให้คนนั้นแสวงหาความรู้เองโดยไม่รู้จบสิ้น ในอันที่จะ

สร้างสรรค์ภูมิปัญญาของสังคม (วิชัย ตันศิริ, 2539) หรืออาจกล่าวได้อีกว่า แต่นี้วงการจัดการศึกษาควรจะเน้นการฝึกฝนทักษะกระบวนการในการศึกษาหาความรู้ เพื่อผลิตความรู้การฝึกฝนทักษะกระบวนการในการนำความรู้ไปใช้ในการแก้ปัญหาภายใต้ปรัชญา คิดเป็น ทำเป็น และแก้ปัญหาเป็น

นับตั้งแต่ได้มีการปฏิรูปการศึกษา หลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 จนมาสู่การพัฒนาหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 หลายฝ่ายมีความเห็นสอดคล้องกันว่า ผู้สอนจำเป็นต้องเปลี่ยนพฤติกรรมการสอนจากการเน้นเนื้อหาวิชา โดยการถ่ายทอดผ่านตัวผู้สอนให้แก่ผู้เรียนภายในห้องเรียน มาเน้นการปฏิบัติ การค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง โดยเน้นที่กระบวนการเรียนรู้เป็นสำคัญ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะคิดเป็น แก้ปัญหาเป็น สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วได้ ซึ่งสอดคล้องกับกรมวิชาการ (2532 : 25) ได้วิจัยสังเคราะห์กระบวนการหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 พบว่า ผลสัมฤทธิ์ของการเรียนในด้านความรู้และทักษะพื้นฐานของผู้เรียนยังไม่เป็นที่พอใจ กล่าวคือ นักเรียนยังไม่มีความสามารถในการอ่าน เขียน พูด คำนวณ ไม่มีความเข้าใจเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม สุขศึกษาและการอาชีพ รวมทั้งไม่มีความสามารถในการคิด ตัดสินใจ และแก้ปัญหาอย่างมีเหตุผล จะเห็นได้ว่า การจัดการศึกษาระดับประถมศึกษาที่ผ่านมาโดยภาพรวม โรงเรียนยังจัดการเรียนการสอนไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร ในการเน้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ หรือเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปตามจุดหมายของหลักสูตร และไม่เอื้อต่อการเตรียมผู้เรียนที่เหมาะสมกับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว คือ ผู้เรียนยังขาดคุณสมบัติลักษณะที่พึงประสงค์บางประการ อันได้แก่ คิดเป็น ทำเป็น และแก้ปัญหาเป็น

หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) เป็นหลักสูตรที่เน้นให้ผู้เรียนได้พัฒนาในด้านต่าง ๆ ได้แก่ การพัฒนาตนเอง พัฒนาอาชีพและพัฒนาสังคม อันจะส่งผลให้ผู้เรียนรู้จักคิด รู้จักแก้ปัญหา และมีค่านิยมที่ดี เพื่อการดำรงชีวิตในสังคมอย่างมีความสุข (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2536 : 3) โดยหลักสูตรเน้นกระบวนการมากกว่าเน้นเนื้อหาและการส่งเสริมให้ครูจัดการเรียนการสอนเน้นกระบวนการหมายถึง การจัดการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบ มีลำดับขั้นตอนในการปฏิบัติเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามหลักจิตวิทยาการเรียนรู้ เป็นกระบวนการที่ครูหลีกเลี่ยงการเป็นผู้บอกความรู้ อธิบาย บรรยายแก่เด็ก โดยตรง แต่จัดให้เด็กได้ทำกิจกรรมที่เหมาะสมกับจุดประสงค์การเรียนรู้ ธรรมชาติและวัยของเด็ก ลักษณะเนื้อหาและสภาพแวดล้อม โดยมีเป้าหมายหลักคือ เพื่อพัฒนาผู้เรียนในด้านพุทธพิสัย ทักษะพิสัย และจิตพิสัย ตามจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษา (สงบ ลักษณะ, 2534 : 28) ซึ่งสอดคล้องกับกรมวิชาการ (2536 : 1) ได้กล่าวจุดเน้นในการสอนกลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพให้ผู้เรียนมีคุณสมบัติที่สำคัญอย่างน้อย 3 ประการ คือ ทำงานเป็น มีนิสัยรักการทำงาน และมีการปรับปรุงงานอยู่เสมอ

จากจุดเน้นของหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง 2533) กรมวิชาการใช้แนวทางในการดำเนินการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนานิสัย 3 ประการให้ติดตัวผู้เรียน คือ คิดอย่างมีวิจารณญาณอย่างเป็นระบบ วางแผนอย่างมียุทธศาสตร์และปรับให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง โดยคุณภาพทั้ง 3 ประการนี้ ต้องนำไปสู่การปฏิบัติเพื่อให้เกิดนิสัยต่าง ๆ ในการพัฒนาขั้นตอนเหล่านี้สามารถกำหนดเป็นกระบวนการ เพื่อฝึกฝนให้ผู้เรียนปฏิบัติจนเป็นนิสัย เรียกว่า "ทักษะกระบวนการ" (โกวิท ประวาลพฤกษ์, 2535 : 5-7) ซึ่งกระบวนการที่เกี่ยวกับการทำงานจัดแบ่งออกเป็น 9 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 ตระหนักในปัญหาและความจำเป็น
ขั้นที่ 2 คิดวิเคราะห์วิจารณ์
ขั้นที่ 3 สร้างทางเลือกอย่างหลากหลาย
ขั้นที่ 4 ประเมินและเลือกทางเลือก
ขั้นที่ 5 กำหนดและลำดับขั้นตอนการปฏิบัติ
ขั้นที่ 6 ปฏิบัติด้วยความชื่นชม
ขั้นที่ 7 ประเมินระหว่างปฏิบัติ
ขั้นที่ 8 ปรับปรุงให้ดีขึ้นอยู่เสมอ
ขั้นที่ 9 ประเมินผลรวมเพื่อให้เกิดความภาคภูมิใจ (กรมวิชาการ, 2533 : 4-5)

การจัดการเรียนการสอนให้เกิดทักษะกระบวนการ เป็นการสอนที่เน้นเอากระบวนการของศาสตร์ต่างๆ ในการพัฒนาผู้เรียนทุกๆ ด้านให้เป็นคนที่คิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น โดยเฉพาะการทำงานเป็นหมู่คณะ พัฒนาและเกิดค่านิยมที่ดีในการทำงาน ทักษะกระบวนการไม่ใช่วิธีสอนหรือขั้นตอนการสอน ดังนั้นในการสอนครูต้องรู้จักเลือกใช้วิธีสอน เทคนิคการสอน ได้แก่ การสอนแบบสาธิต การสอนแบบอภิปราย การสอนแบบแก้ปัญหา การสอนแบบค้นคว้า การสอนแบบโครงการ การสอนโดยใช้สถานการณ์จำลอง เพื่อฝึกให้ผู้เรียนเกิดทักษะกระบวนการ 9 ขั้น การสอนครูต้องฝึกให้ผู้เรียนดำเนินการตามขั้นตอนบ่อย ๆ อาจซ้ำขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งมากน้อยต่างกันขึ้นอยู่กับเนื้อหาวิชาเพื่อจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดทักษะความชำนาญ ความสามารถในการรู้จักคิด รู้จักแก้ปัญหา รู้จักทำ รู้จักพัฒนาจนติดตัวไป (พะนอม แก้วกำเนิด, 2533 : 32)

ผลการวิจัยของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2533 : 71) พบว่าเวลาที่ครูใช้ในการสอนเพื่อการอธิบาย และครูยังนิยมใช้วิธีสอนแบบบรรยายมากที่สุด จึงชี้ให้เห็นว่า การเรียนการสอนยังเน้นครูเป็นศูนย์กลาง เน้นเนื้อหาสาระ และความรู้มากกว่ากระบวนการ โดยเฉพาะทักษะกระบวนการ 9 ขั้น ครูยังเน้นไม่มากเท่าที่ควร เนื่องจากครูส่วนใหญ่ขาดความรู้ความเข้าใจ และทักษะที่จำเป็นในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ทำให้ผู้เรียนมีความสามารถและ

ทักษะไม่เพียงพอสำหรับใช้ในการดำรงชีวิต แสดงว่าครูไม่สามารถจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้บรรลุจุดประสงค์การเรียนรู้และจุดหมายของหลักสูตร

จากการวิเคราะห์ผลการวิจัยในระดับประถมศึกษาที่เกี่ยวกับครู พฤติกรรมการเรียนการสอนพบว่า ครูยังมีพฤติกรรมที่เป็นปัญหา คือ

1. ขาดการพัฒนาด้านเทคนิคการสอน กระบวนการจัดประสบการณ์ ไม่เปิดโอกาสให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมมีการค้นคว้าแสวงหาความรู้ สร้างและสรุปความรู้ด้วยตนเอง

2. ขาดการพัฒนาสื่อที่ตอบสนองต่อความแตกต่าง และความสนใจของนักเรียนเป็นรายบุคคล ขาดสื่อที่นักเรียนเป็นผู้ปฏิบัติ เป็นผู้ใช้ด้วยตนเอง

3. ครูมีชั่วโมงสอนมาก และมีการปฏิบัติภารกิจอื่นมาก ไม่มีเวลาสอนการวางแผนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้เป็นไปตามที่หลักสูตรกำหนด จึงต้องใช้วิธีสอนแบบเดิม คือ เน้นการอ่านจากหนังสือเรียน การบอกเล่าเนื้อหาสาระต่าง ๆ สรุปให้นักเรียนจดบันทึก นักเรียนจึงเรียนแบบท่องจำและรู้แคบ ขาดการปฏิบัติจริงและการค้นพบด้วยตัวเองไม่มีความสามารถในการคิดแสวงหาความรู้และการปฏิบัติงาน (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2539 : 1)

จากปัญหาดังกล่าว จะต้องสนับสนุนให้ครูจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่นักเรียนเป็นศูนย์กลาง นักเรียนเป็นผู้ปฏิบัติ จัดหาสื่ออุปกรณ์ที่นักเรียนเป็นผู้ปฏิบัติ ให้ครูมีทักษะในการจัดกิจกรรม มีการวางแผนการสอนที่ดีจะสามารถลดเวลาในการสอนแบบบรรยาย การบอกเล่าด้วยวาจา และการนำเสนอเนื้อหาด้วยวิธีต่าง ๆ ได้แก่ การสอนแบบโครงการในการสอนแต่ละชั่วโมงครูจะต้องเป็นผู้คอยดูแลและสังเกต ช่วยเหลือแนะนำให้นักเรียนได้ค้นคว้า แสวงหาความรู้ด้วยตนเองจากแหล่งความรู้ที่มีอยู่ในโรงเรียนและชุมชนอย่างเป็นระบบ

ครูเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญต่อการใช้หลักสูตร มีหน้าที่ในการสอนและมีจุดหมายสำคัญเพื่อพัฒนาการเรียนรู้และพัฒนาผู้เรียน (วิชัย ตันศิริ, 2538 : 19-20) ให้มีคุณลักษณะที่เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลงไปตลอดเวลาในปัจจุบัน ดังนั้นบทบาทของครูจึงต้องเปลี่ยนแปลงไปจากอดีต จากการเป็นผู้บอกและเป็นผู้แสดงนำไปเสียทุกเรื่องของการสอนมาเป็นผู้กระตุ้นส่งเสริมการเรียนรู้ ครูควรเป็นผู้ช่วยและแนะนำให้ผู้เรียนมีหลัก รู้วิธีที่จะศึกษาค้นคว้าพิจารณาเพื่อเลือกทางเลือกของตนเองได้ โดยไม่มีการบังคับให้เชื่อตามครู เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ใช้ความคิดอย่างอิสระและอย่างมีเหตุผล

การจัดการเรียนการสอนสำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา ตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ทุกกลุ่มประสบการณ์มีจุดประสงค์และคำอธิบายรายวิชา ซึ่งครูผู้สอนจะต้องจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับจุดประสงค์ของแต่ละกลุ่มประสบการณ์ โดยเนื้อหาเป็นเพียงสื่อที่ทำให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตาม

จุดประสงค์ที่ตั้งไว้ ครูจึงต้องเปลี่ยนแปลงแนวความคิดเดิมที่ว่า เนื้อหามีความสำคัญกว่าจุดประสงค์ และต้องเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการสอนแบบบรรยาย อธิบายหรือบอก มาเป็นการสอนโดยใช้คำถามและเน้นกระบวนการให้นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติทั้งรายบุคคลและเป็นกลุ่ม ครูจึงต้องมีความสามารถในการวางแผนการสอนเป็นอย่างดี (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2538 : 6)

บรรยากาศในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยทั่วไปเป็นการถ่ายทอดเนื้อหาสาระให้ผู้เรียน กิจกรรมการเรียนการสอนเกิดขึ้นในห้องเรียน นักเรียนขาดการมีส่วนร่วมการคิด การตัดสินใจด้วยตนเองในการทำกิจกรรมตามความต้องการ บรรยากาศในการจัดกิจกรรมการเรียนมีลักษณะดังนี้

1. ครูมีบทบาทสำคัญแต่ผู้เดียว ผู้ปกครองและชุมชนยังไม่มีส่วนร่วมในการกำหนดความต้องการ ไม่มีส่วนร่วมในกิจกรรมพัฒนานักเรียน

2. ยังมีการเน้นเนื้อหาสาระของความรู้มากกว่ากระบวนการในการศึกษาค้นคว้าแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง

3. การจัดการเรียนการสอน มักเกิดขึ้นภายในห้องเรียน ยังไม่เปิดโอกาสให้นักเรียนได้ศึกษาหาความรู้จากหลาย ๆ แหล่ง หลาย ๆ สถานที่ เช่น ชุมชน สังคมรอบตัว และธรรมชาติสิ่งแวดล้อม

4. การจัดกิจกรรมและประสบการณ์ให้แก่นักเรียนมักไม่สัมพันธ์และสอดคล้องกับกรอบและเจตนารมณ์ของหลักสูตร

5. ปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูและนักเรียนมีลักษณะสื่อสารทางเดียว ครูเป็นผู้ให้นักเรียนเป็นผู้รับ ครูมักไม่เปิดโอกาสให้เด็กได้แสดงออก ปฏิสัมพันธ์ในลักษณะนี้ไม่ส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาและการเรียนรู้ที่แท้จริง (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2539 : 3-4) :ซึ่งสอดคล้องกับกรมวิชาการ (2538 : 51) ได้กล่าวว่า พฤติกรรมการสอนการเรียนที่พบในกลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพพบว่า ครูผู้สอนบางส่วนยังสอนงานภาคปฏิบัติโดยการบรรยาย อธิบายและปฏิบัติอย่างเป็นขั้นตอน

หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) กลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพเป็นกลุ่มประสบการณ์ที่มุ่งให้ผู้เรียนมีนิสัยรักงาน เห็นประโยชน์ของการทำงาน ทำงานเป็น ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ อันจะนำไปสู่การดำรงชีวิตที่ดี พึ่งตนเองได้ และเป็นพื้นฐานในการประกอบอาชีพอย่างมีประสิทธิภาพ จึงต้องปลูกฝังให้มีคุณลักษณะดังนี้

1. มีความรู้ ความเข้าใจ และประสบการณ์เบื้องต้นเกี่ยวกับการทำงานในชีวิตประจำวันและงานที่เป็นพื้นฐานในการประกอบอาชีพ

2. มีทักษะในการใช้มือ เครื่องมือ และทักษะในกระบวนการทำงาน ทำงานอย่างมีแผน สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่น ช่วยเหลือครอบครัวและผู้อื่นได้ตามควรแก่วัย

3. มีนิสัยที่ดีในการทำงานและรู้จักพึ่งตนเอง

4. มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีการปรับปรุงผลงานและกระบวนการทำงานให้ดีขึ้นอยู่เสมอ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2539 : 7)

การจัดการเรียนการสอนให้บรรลุตามหลักการและจุดหมายของหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ให้จัดการเรียนการสอนโดยยืดหยุ่นตามเหตุการณ์และสภาพท้องถิ่น เน้นผู้เรียนเป็นจุดศูนย์กลางของการจัดกิจกรรม เน้นกระบวนการเรียนรู้และกระบวนการกลุ่ม ให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติจริง รวมทั้งให้ทรัพยากรในท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์ต่อการเรียนการสอนให้มากที่สุด (กรมวิชาการ, 2533 : 1) จุดเน้นที่สำคัญของกลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) เน้นให้นักเรียนมีนิสัยรักงาน ทำงานเป็น ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ มีการปรับปรุงงานอยู่เสมอ และมีทักษะพื้นฐานในงานอาชีพ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเน้นทักษะกระบวนการและปฏิบัติจริง เพื่อให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ในการทำงาน (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2539 : 1) กรมวิชาการ (2534 : 4) ได้กำหนดแนวทางการดำเนินการในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ดังนี้

1. "จัดการเรียนการสอนโดยเน้นกระบวนการเรียนรู้ กระบวนการคิดอย่างมีเหตุผล และสร้างสรรค์และกระบวนการกลุ่ม"

2. จัดการเรียนการสอนโดยให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติจริงให้มากที่สุด และเน้นให้เกิดความคิดรวบยอดในกลุ่มประสบการณ์ต่าง ๆ

จากจุดเน้นของหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) กลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพให้เกิดแก่ผู้เรียน คือ มีทักษะในกระบวนการทำงาน และมีการปรับปรุงงานอยู่เสมอ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2539 : 1) ซึ่งสอดคล้องกับการสอนแบบโครงการซึ่งเป็นวิธีสอนที่ดีอีกวิธีหนึ่ง โดยยึดทฤษฎี "การถ่ายโยงกับการเรียนรู้ (Transfer of Learning) ที่เกิดขึ้นจากการกระทำ (Learning by Doing)" ที่เชื่อว่าจะให้ผู้เรียนได้มีโอกาสเรียนรู้ตามความสนใจ ตามความอยากรู้อยากเห็นของตนเอง สามารถพัฒนาทักษะกระบวนการแก้ปัญหาในสถานการณ์จริงช่วยเสริมความรับผิดชอบ ความมีวินัยในตนเองที่จะดำเนินการตามแผนการ ให้ได้ผลตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งลักษณะดังกล่าวนี้มีความสอดคล้องและตรงตามลักษณะสำคัญของการเรียนการสอนกลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพที่ว่าด้วย

การทำงานสร้างนิสัยในการทำงาน ทำให้เกิดทักษะกระบวนการ 9 ขั้น ที่จะช่วยให้เกิดคุณภาพชีวิตที่สำคัญคือ ทำงานเป็น นิสัยรักการทำงาน และมีการปรับปรุงงานอยู่เสมอ

การจัดการเรียนการสอนแบบโครงการเป็นวิธีการสอนที่ดีอีกวิธีหนึ่งที่เชื่อว่าจะช่วยให้ผู้เรียนได้มีโอกาสได้เรียนตามความสนใจ ความถนัด ความอยากรู้ อยากเห็น ได้มีโอกาสสัมผัสหยิบจับสิ่งต่าง ๆ และได้ลงมือกระทำจริงด้วยตนเองตามวิถีทางที่เป็นธรรมชาติด้วยการดำรงชีวิตประจำวันของผู้เรียนให้มากที่สุด การจัดการเรียนการสอนแบบนี้มีความเหมาะสมกับธรรมชาติของนักเรียนระดับประถมศึกษาเป็นอย่างมาก เป็นวิธีการที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างกว้างขวาง ไม่เฉพาะด้านวิชาการเท่านั้นแต่ยังมีโอกาสฝึกทักษะกระบวนการ ตลอดจนเจตคติที่มีความจำเป็นต่อการดำรงชีวิตในสังคมอีกด้วย การนำโครงการมาให้เด็กนักเรียนได้ฝึกปฏิบัติจะต้องพิจารณาจากเนื้อหาวิชาที่เรียน ธรรมชาติของผู้เรียน ตลอดจนทรัพยากรและสภาพของท้องถิ่น การสอนแบบโครงการได้แบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอน คือ

1. Purposing ขั้นศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการ
2. Planning ขั้นการวางแผนการดำเนินงาน
3. Executing ขั้นดำเนินการตามแผน
4. Evaluating ขั้นประเมินผลการดำเนินงาน (ทวีศักดิ์ ไชยมาโย, 2535 : 57-59)

การเรียนด้วยวิธีการสอนแบบโครงการเด็กจะได้รับความรู้และทักษะกระบวนการหลายอย่างด้วยกัน ปนัดดา โสมวงศ์ (2526 : 91) กล่าวว่า เมื่อเด็กเป็นผู้ทำโครงการด้วยตนเองเด็กทำจะเกิดการเรียนรู้ในด้านเนื้อหาวิชา กระบวนการในการทำงาน ทักษะกระบวนการต่าง ๆ ทัศนคติต่องาน ความสามารถอื่น ๆ ได้แก่ ความเชื่อมั่นในตนเอง ความคิดริเริ่ม ความเป็นผู้มีวิจารณญาณ ความสามารถในการแก้ปัญหา เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับ ชาญไชย ศรีไสยเพชร (2525 : 132) ได้กล่าวจุดเด่นของวิธีสอนแบบโครงการ ดังนี้

1. นักเรียนได้ทำงานเองตลอดตามขั้นตอนต่าง ๆ เป็นการส่งเสริมพัฒนาการด้านต่าง ๆ ของผู้เรียนไม่เพียงแต่เรียนรู้ทฤษฎีอย่างเดียว

2. นักเรียนได้แก้ปัญหา ซึ่งเป็นปัญหาของชีวิตจริง เท่ากับเตรียมตัวให้พร้อมที่จะเผชิญสภาพสังคมจริงเมื่อออกจากโรงเรียนแล้ว

3. ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และมีทักษะในกระบวนการทำงานจริง เริ่มตั้งแต่ร่วมคิดวางแผน การหาข้อมูล อุปกรณ์ การแบ่งเวลางาน การร่วมมือกันทำงาน การประสานงาน จนกระทั่งการประเมินผล

4. เป็นการฝึกให้ผู้เรียนช่วยตนเองมากกว่าพึ่งพาผู้อื่น

5. ฝึกให้ร่วมมือประสานงานกัน ทำงานร่วมกัน เพื่อบรรลุจุดประสงค์ เป็นการฝึกประชาธิปไตยและการอยู่ร่วมกันในสังคม

6. เป็นการฝึกทักษะต่าง ๆ จากการปฏิบัติจริง

7. ทำให้ผู้เรียนเห็นประโยชน์และคุณค่าของการเรียนและผลการเรียนใช้ในชีวิตได้

จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาว่า วิธีสอนแบบโครงการจะส่งเสริมทักษะกระบวนการ 9 ขั้น ของกลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ได้แตกต่างจากวิธีสอนแบบปกติหรือไม่

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ด้านทักษะกระบวนการระหว่างก่อนกับหลังการทดลองของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ที่เรียนด้วยวิธีสอนแบบโครงการ

2. เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ด้านทักษะกระบวนการหลังจากทดลองของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ที่เรียนด้วยวิธีสอนแบบโครงการกับเรียนด้วยวิธีสอนแบบปกติ

สมมติฐาน

วิธีสอนแบบโครงการเป็นวิธีหนึ่งที่จะช่วยให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้ในหลาย ๆ สาขาไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์จริง จนทำให้เกิดทักษะและกระบวนการต่างๆ อีกมากมาย (สุมน อมรวิวัฒน์, 2526 : 71) และเมื่อนำมาใช้กับเนื้อหาที่เป็นกลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพ จะทำให้ผู้เรียนได้ฝึกทักษะกระบวนการเด่นชัดขึ้น เพราะทักษะกระบวนการนั้นจะฝึกให้นักเรียนคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น ทำเป็นโดยเฉพาะการทำงานเป็นหมู่คณะ พัฒนางานเป็นและเกิดค่านิยมที่ดีในการทำงาน (พะนอม แก้วกำเนิด, 2533 : 32) นอกจากนี้การเรียนด้วยการกระทำด้วยตนเองทำให้เกิดความอยากรู้อยากเห็นและเกิดความสนใจในการเรียนนั้นด้วย จากเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงตั้งสมมติฐานของการวิจัยไว้ ดังนี้

1. นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ที่เรียนด้วยวิธีสอนแบบโครงการจะมีผลสัมฤทธิ์ด้านทักษะกระบวนการหลังทดลองสูงกว่าก่อนทดลอง

2. นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ที่เรียนด้วยวิธีสอนแบบโครงการจะมีผลสัมฤทธิ์ด้านทักษะกระบวนการสูงกว่านักเรียนที่เรียนด้วยวิธีสอนแบบปกติ

ความสำคัญและประโยชน์

1. ทำให้การเรียนการสอนกลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพ เรื่องงานช่างและงานประดิษฐ์บรรลุตามจุดหมายของหลักการประถมศึกษาพุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533)

2. เป็นแนวทางส่งเสริมให้ครู อาจารย์ และผู้เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอน ใช้วิธีสอนแบบโครงการในชั้นอื่น ๆ และเนื้อหาวิชาอื่น ๆ ต่อไป

3. เป็นแนวทางให้ครูผู้สอนปรับปรุงการเรียนการสอนกลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพเพื่อสร้างเสริมทักษะกระบวนการของนักเรียน

4. เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาและค้นคว้าวิจัยด้านทักษะกระบวนการและวิธีสอนแบบโครงการ

ขอบเขตของการวิจัย

1. ประชากร

ประชากรในการวิจัยครั้งนี้ เป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ซึ่งกำลังศึกษาอยู่ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2540 ของโรงเรียนยะหริ่ง สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดปัตตานี จำนวน 119 คน

2. กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้เป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ซึ่งกำลังศึกษาอยู่ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2540 ของโรงเรียนยะหริ่ง สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดปัตตานี จำนวน 30 คน โดยแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มทดลอง จำนวน 15 คน และกลุ่มควบคุม จำนวน 15 คน ซึ่งเลือกมาโดยวิธีสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling)

3. ตัวแปรในการวิจัย

3.1 ตัวแปรอิสระ มี 2 ตัวแปร คือ

3.1.1 วิธีสอนแบบโครงการ

3.1.2 วิธีสอนแบบปกติ

3.2 ตัวแปรตาม ได้แก่ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนกลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพทางด้านทักษะกระบวนการ

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. **โครงการ** หมายถึงแผนการดำเนินงานเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมต่างๆ ให้บรรลุผล ตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ในระยะเวลาที่กำหนด ซึ่งเกิดจากปัญหาความต้องการหรือความสนใจของบุคคลหรือกลุ่มบุคคล เพื่อจะแก้ปัญหาหรือตอบสนองความต้องการนั้นๆ

2. **การสอนแบบโครงการ** หมายถึง การสอนที่มุ่งให้นักเรียนได้ศึกษาเรื่องที่ตนสนใจ โดยมีการวางแผนและขั้นตอนต่างๆในรูปของโครงการ นักเรียนเป็นผู้วางโครงการและดำเนินการด้วยตนเอง ครูเป็นเพียงผู้คอยให้คำแนะนำช่วยเหลือ

3. **วิธีสอนแบบปกติ** หมายถึง การสอนตามแผนการสอนกลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ซึ่งใช้วิธีสอนไว้หลายๆวิธี เช่น การบรรยาย การอภิปราย การสาธิต ฯลฯ (ยกเว้นวิธีสอนแบบโครงการ)

4. **ทักษะกระบวนการ** หมายถึง กระบวนการปฏิบัติหรือกระบวนการทำงานที่ครบขั้นตอนตั้งแต่เริ่มแรกจนงานเสร็จแล้วอย่างดี มี 9 ขั้นตอน ดังนี้คือ ตระหนักในปัญหาและความจำเป็น คิดวิเคราะห์วิจารณ์ สร้างทางเลือกอย่างหลากหลาย ประเมินและเลือกทางเลือก กำหนดและลำดับขั้นตอนการปฏิบัติ ปฏิบัติด้วยความชื่นชม ประเมินระหว่างปฏิบัติ ปรับปรุงให้ดีขึ้นอยู่เสมอและประเมินผลรวมเพื่อให้เกิดความภูมิใจ

ขั้นที่ 1 ตระหนักในปัญหาและความจำเป็น หมายถึง เห็นความจำเป็น รู้จักคิด เห็นปัญหา เข้าใจปัญหา ตั้งประเด็นปัญหาที่แท้จริงได้ หรือการตั้งจุดมุ่งหมาย

ขั้นที่ 2 คิดวิเคราะห์วิจารณ์ หมายถึง การแยกแยะ การเปรียบเทียบ การจัดลำดับ หาสาเหตุความสำคัญ และองค์ประกอบของปัญหาหรือการตั้งจุดมุ่งหมาย

ขั้นที่ 3 สร้างทางเลือกอย่างหลากหลาย หมายถึง การระดมความคิด อภิปรายและแสดงความคิดเห็นอย่างเต็มที่ในการแสวงหาวิธีการหรือแนวทางในการแก้ปัญหาหลายวิธี หรือขั้นการวางแผนงาน

ขั้นที่ 4 ประเมินและเลือกทางเลือก หมายถึง การนำวิธีการหรือแนวทางในการแก้ปัญหาแต่ละวิธีมาพิจารณาถึง ความเป็นไปได้ เปรียบเทียบผลดีผลเสียแล้วจึงตัดสินใจเลือกวิธีการที่ดีที่สุด หรือขั้นการวางแผนงาน

ขั้นที่ 5 กำหนดและลำดับขั้นตอนการปฏิบัติ หมายถึง การกำหนดวัตถุประสงค์ กำหนดวิธีการดำเนินงาน กำหนดกิจกรรม จัดลำดับกิจกรรมในการดำเนินงาน ตั้งแต่ขั้นเตรียมการ ขั้นดำเนินงานจนถึงขั้นติดตามผล ประเมินผล หรือขั้นการวางแผน

ขั้นที่ 6 ปฏิบัติด้วยความชื่นชม หมายถึง การลงมือปฏิบัติตามแผนงานที่กำหนดไว้ หรือขั้นดำเนินการตามแผน

ขั้นที่ 7 ประเมินระหว่างปฏิบัติ หมายถึง การตรวจผลงานในระหว่างการปฏิบัติงานเพื่อปรับปรุงงานตลอดเวลา หรือขั้นการประเมินผลสำเร็จของงาน

ขั้นที่ 8 ปรับปรุงให้ดีขึ้นอยู่เสมอ หมายถึง ความสามารถในการนำเอาสิ่งที่ควรปรับปรุงพิจารณาหาวิธีแก้ไขและลงมือปรับปรุง แก้ไขตามวิธีการที่กำหนด หรือขั้นการประเมินผลสำเร็จของงาน

ขั้นที่ 9 ประเมินผลงานเพื่อให้เกิดความภูมิใจ หมายถึง ความสามารถในการเปรียบเทียบผลกับจุดประสงค์ที่วางไว้หรือขั้นการประเมินผลสำเร็จของงาน

5. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนทักษะกระบวนการกลุ่มประสบการณ์การงานและพื้นฐานอาชีพ หมายถึง คะแนนที่ได้จากการสังเกตการปฏิบัติงานด้านทักษะกระบวนการกลุ่ม ประสบการณ์การงานและพื้นฐานอาชีพ วิชางานช่างและงานประดิษฐ์